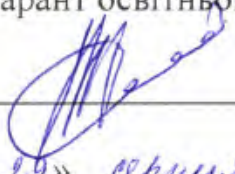

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра Права (№ 702)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

_____ Михайло ФІАЛКА

«29» серпня _____ 2025 р.

**СИЛАБУС *ОБОВ'ЯЗКОВОЇ*
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Галузь знань:	26 Цивільна безпека
Спеціальність:	262 Правоохоронна діяльність
Освітня програма:	Правоохоронна діяльність

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Форма навчання: денна та заочна

Силабус введено в дію з 01.09.2025 року

Харків – 2025 р.

Розробник:

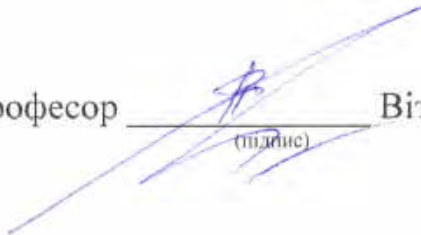
Професор кафедри права, кандидат юридичних наук,
доцент Михайло ФІАЛКА

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри права
гуманітарно-правового факультету:
Протокол № 1 від 25.08.2025 року

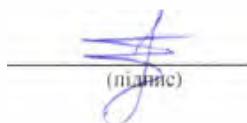
Завідувач кафедри права,
доктор юридичних наук, професор

Віталій ПАВЛИКІВСЬКИЙ

(підпис)

Погоджено
з представником здобувачів освіти

ВЛАДИСЛАВ ЕМЕЦЬ

(підпис)

Загальна інформація про викладача

	ПІБ: Фіалка Михайло Ігоревич
	Посада: професор кафедри права
	Науковий ступінь: кандидат юридичних наук
	Вчене звання: доцент
	E-mail: m.fialka@khai.edu
	Перелік дисциплін, які викладає: <i>Кримінологія, Концептуальні проблеми кримінології, Правові засади запобігання та протидії корупції, Кримінальне право України, Міжнародне кримінальне право, Кримінальні правопорушення на об'єктах критичної інфраструктури та повітряного транспорту, Основи права, Права, свободи і обов'язки людини та громадянина, Юридична конфліктологія.</i>
<i>Напрями наукових досліджень: сферу наукових інтересів становлять теоретичні та прикладні проблеми кримінального права та кримінології; питання кримінально-правового захисту документообігу; проблематика кримінологічної характеристики злочинності, детермінації злочинності, особистості злочинця у сфері обігу документів та протидія їй.</i>	

1. Опис навчальної дисципліни

Форма навчання – денна, заочна

Семестр, в якому викладається дисципліна – 4

Дисципліна – обов'язкова

Загальна кількість годин за навчальним планом – 105 годин / 3,5 кредити ЄКТС:

за денною формою навчання 56 години аудиторних занять та 49 годин самостійної роботи здобувачів;

за заочною формою навчання 6 годин аудиторних занять та 99 годин самостійної роботи здобувачів.

Види занять – лекції, практичні (семінари).

Вид контролю – поточний, модульний контроль, іспит

Мова викладання – українська

Пререквізити – «Деонтологічні основи правоохоронної діяльності», «Кримінальне право України», «Кримінально-виконавче право».

Кореквізити – «Криміналістика», «Оперативно-розшукова діяльність».

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: викладання навчальної дисципліни «Кримінологія» ставить на меті набуття та поглиблення знань щодо правових основ, сутності та особливостей запобіжної діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, формування умінь та навичок здійснення аналізу криміногенної обстановки в окремому регіоні, місті, районі, складання профілактичних документів та реалізації системи запобіжних заходів окремим видам кримінальних правопорушень у практичній діяльності органів поліції. При цьому слухачі повинні з'ясувати: яким чином і в якому обов'язку кожна із служб органів поліції здійснює запобігання злочинності в цілому та окремих її видів.

Завдання: вивчення дисципліни «Протидія злочинності» спрямовуються на формування у здобувачів освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників правоохоронних органів та завданням, які ставляться перед поліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства.

Вивчення навчальної дисципліни «Протидія злочинності» в межах освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» переслідує пізнавальні, практичні та виховні цілі. Пізнавальне призначення даної дисципліни складає засвоєння здобувачами освіти сучасної кримінологічної науки, оволодіння системою напрацьованих спеціальних категорій та понять, які в цілому складають змістовий об'єм цієї навчальної дисципліни.

Вивчення «Протидії злочинності» забезпечує формування у майбутніх працівників правоохоронних органів спеціально-кримінологічних вмінь та навичок, необхідних для успішної діяльності по запобіганню, припиненню та подальшому розкриттю кримінальних правопорушень.

Практичні вміння та навички кримінологічного характеру дають змогу працівнику правоохоронних органів повсякденно використовувати сучасні

засоби протидії, запобігання та профілактики злочинності, здійснювати якісну професійну характеристику конкретного кримінального правопорушення в процесі його розкриття чи розслідування.

Компетентності, які набуваються:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері правоохоронної діяльності та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

Після закінчення цієї програми здобувач освіти буде здатен:

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК12. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Спеціальні компетентності (СК)

Після закінчення цієї програми здобувач буде здатен:

СК10. Здатність до аналізу та оцінки причин, умов та факторів, що впливають на вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень.

СК11. Здатність визначати особу правопорушника, аналізувати кількісні та якісні показники злочинності.

СК12. Здатність забезпечувати відповідно до посадових обов'язків охорону об'єктів державної власності, державну охорону органів державної влади України та безпеку взятих під захист осіб, охорону фізичних осіб та об'єктів приватної і комунальної власності.

СК13. Здатність застосовувати криміналістичну техніку, оперативно-технічні засоби, у тому числі при проведенні оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

СК14. Здатність правомірно застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю, тактичні прийоми з дотриманням стандартів особистої безпеки, а також надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу.

СК15. Здатність здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

СК19. Здатність здійснювати взаємодію з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони, у тому числі при усуненні потенційних та реальних загроз державному суверенітету та територіальній цілісності держави.

СК23. Здатність готувати відповідні правові документи за фактами виявлених правопорушень та організувати заходи щодо ліквідації їх наслідків.

Програмні результати навчання визначені стандартом вищої освіти:

РН2. Вести міжособистісний діалог та превентивну комунікацію з метою виконання завдань професійної діяльності.

РН6. Знати і розуміти принципи доброчесності та норми етичної

поведінки, дотримуватися їх у професійній діяльності.

РН15. Працювати самостійно та в команді при виконанні службових (посадових) обов'язків та під час розв'язання складних спеціалізованих задач у сфері правоохоронної діяльності.

РН17. Використовувати методи та засоби забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку, протидії злочинності, дотримуватися прав і свобод людини і громадянина, здійснювати заходи щодо попередження та припинення нелегальної (незаконної) міграції та інших загроз національній безпеці держави.

РН18. Застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби (штатне та бойове озброєння), фізичну силу; інформаційні системи та технології, технології захисту даних, методи обробки, накопичення та аналізу інформації, інформаційно-аналітичні системи, бази даних (в тому числі міжвідомчі та міжнародні), криміналістичні та оперативно-технічні засоби, безпілотну авіацію, іншу спеціальну та військову техніку і спорядження.

РН22. Оцінювати оперативну (бойову) обстановку, рівень потенційних загроз та викликів, прогнозувати їх розвиток, застосовувати тактичні методи превентивного та силового втручання для запобігання та припинення правопорушень, усунення загроз внутрішньому безпековому середовищу, державному суверенітету та територіальній цілісності держави, у тому числі у взаємодії з іншими уповноваженими на це органами та громадою.

3. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

Змістовний модуль 1. ЗАГАЛЬНО ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТЕОРІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

ТЕМА № 1. Поняття, предмет, метод та система кримінології.

Стисла анотації до теми: Кримінологія – вчення про злочинність. Предмет кримінології: злочинність, причини та умови злочинності, особистість кримінального правопорушника, попередження злочинності. Система кримінології як науки і як навчальної дисципліни. Місце кримінології в системі наук та її зв'язок з юридичними та іншими науками: кримінальним правом, кримінальним процесом, економічною теорією, філософією, соціологією, психологією, статистикою та ін. Завдання та функції науки кримінології. Методи і методологія кримінологічних досліджень.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 2. Злочинність та її показники.

Стисла анотації до теми: Злочинність як фундаментальна категорія кримінології. Різні точки зору щодо визначення злочинності. Злочинність як соціальне явище. Злочинність як правове явище. Злочинність як соціально-правове явище. Злочинність – це соціально-правове, історично-змінюване, негативне явище, яке притаманне кожному суспільству і яка вимірюється за допомогою кількісних та якісних показників. Співвідношення злочинності з окремим кримінальним правопорушенням.

Показники злочинності. Рівень злочинності. Коефіцієнт інтенсивності та активності злочинності на певній території. Різні підходи щодо визначення «ціни злочинності». Динаміка злочинності. Ланцюговий та базисний методи обчислення динаміки злочинності. «Географія» злочинності. Структура злочинності. Розподіл злочинності на види в залежності від: соціально-демографічних характеристик кримінального правопорушника (вік, стать, освіта); форми вини, мотивів, тяжкості кримінальних правопорушень, спрямованості умислу; розміру заподіяної шкоди та ін.

Латентна злочинність – це сукупність кримінальних правопорушень, що не потрапили, з різних причин, до офіційної статистики. Рівні та види латентності. Способи виявлення латентних кримінальних правопорушень. Фактори, що обумовлюють існування латентної злочинності.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 3. Детермінація (причини та умови) злочинності.

Стисла анотації до теми: Детермінація злочинності та окремого кримінального правопорушення. Детермінація злочинності – це визначення причин та умов, що сприяють існуванню та розповсюдженню злочинності. Взаємозв'язок причин і умов злочинності. Економічні, соціальні, політичні, ідеологічні детермінанти злочинності. Біологічні, соціальні та психологічні теорії виникнення злочинності. Криміногенні фактори сучасної злочинності в Україні (об'єктивні та суб'єктивні фактори).

Механізм індивідуальної кримінально протиправної поведінки. Роль потерпілого у створенні криміногенної ситуації. Мотивація кримінально протиправної діяльності. Класифікація життєвих ситуацій та їх роль в механізмі індивідуальної кримінально протиправної поведінки.

Концепції причин виникнення злочинності в зарубіжній кримінології.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 4. Кримінологічне вчення про особистість кримінального правопорушника.

Стисла анотації до теми: Поняття особистості кримінального правопорушника в кримінології та її відмежування від особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Особистість кримінального правопорушника – це особистість людини, яка займається злочинною діяльністю, тобто неодноразово і заплановано вчиняла дії, заборонені кримінальним законом.

Криміногенна особистість та її співвідношення з особистістю кримінального правопорушника і суб'єктом кримінального правопорушення. Механізм формування особистості кримінального правопорушника. Фактори, що впливають на формування особистості кримінального правопорушника. Етапи формування особистості кримінального правопорушника. Соціальне і біологічне в особистості кримінального правопорушника. Структура особистості кримінального правопорушника. Соціально-демографічні, морально-психологічні риси особистості кримінального правопорушника. Класифікація осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Типологія кримінальних правопорушників. Роль аномалій психіки в детермінації кримінально протиправної поведінки. Різні підходи щодо вивчення структури особистості кримінального правопорушника. Обсяг, межі та способи вивчення особистості кримінального правопорушника в кримінології.

Зарубіжний досвід у вивченні особистості кримінального правопорушника. Практичне використання даних отриманих про особистість кримінального правопорушника в діяльності органів поліції. Обліки в поліції та їх використання при вивченні криміногенної особистості та особистості кримінального правопорушника працівниками кримінальної поліції, патрульної поліції та органів досудового розслідування.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 5. Індивідуальна кримінально протиправна поведінка. Віктимологія.

Стисла анотації до теми: Віктимологія – вчення про жертву кримінального правопорушення. Становлення віктимології як самостійного напрямку кримінологічних досліджень. Функції віктимології. Поняття віктимізації та віктимності особи.

Класифікація жертв кримінальних правопорушень. Зв'язок «кримінальний правопорушник – потерпілий» в кримінології. Поняття

віктимної ситуації. Рівень віктимності (коефіцієнт спеціальної віктимності за особами). Класифікація поведінки жертви та її роль в механізмі вчинення кримінального правопорушення.

Суїцидальна поведінка особи. Співвідношення економічних та соціальних негараздів в українському суспільстві та рівня суїцидів. Моральна оцінка самогубств в різні історичні епохи. Механізм суїцидальної поведінки особи. Фактори, що підштовхують особу до самогубства. Зв'язок суїцидальної поведінки зі злочинністю.

Віктимологічна та суїцидальна профілактика.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 6. Методика кримінологічних досліджень.

Стисла анотації до теми: Основні напрямки сучасних кримінологічних досліджень в Україні. Кримінологічне дослідження – один із видів соціального пізнання. Загальнонаукові методи дослідження предмета кримінології: сходження від абстрактного до конкретного; гіпотеза; історичний метод; порівняння; статистичні методи. Поняття методики кримінологічних досліджень, їх завдання та організація. Засоби (методи) збирання, узагальнення та аналізу кримінологічної інформації. Методи збору кримінологічної інформації. Джерела кримінологічної інформації. Історичний, порівняльний, статистичний, конкретно-соціологічні, психологічні методи.

Програма кримінологічного дослідження та її структура. Вибір об'єкту кримінологічного дослідження. Етапи кримінологічного дослідження. Вибірковий метод кримінологічного дослідження. Методика і техніка збору первинної кримінологічної інформації. Анкетування та інтерв'ювання в кримінології. Фіксація результатів кримінологічного дослідження. Форма відображення результатів кримінологічних досліджень: аналітичні довідки, звіти, узагальнення тощо. Суб'єкти проведення кримінологічних досліджень в системі МВС України. Роль вищих навчальних закладів системи МВС України в проведенні кримінологічних досліджень. Використання результатів кримінологічних досліджень в системі МВС України. Значення кримінологічної інформації в діяльності працівників кримінальної поліції, патрульної поліції та органів досудового розслідування.

Єдина система офіційного статистичного обліку злочинів в Україні (форми звітності). Зв'язок кримінології з правової (кримінальною) статистикою.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел;

виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 7. Протидія злочинності.

Стисла анотації до теми: Протидія злочинності як один з основних елементів предмету кримінологія. Протидія злочинності – це система засобів, що застосовуються державними та приватними установами, громадськими організаціями, окремими громадянами для усунення чи блокування криміногенних факторів, а також для того, щоб не допустити скоєння та завершення конкретних кримінально протиправних посягань. Різні точки зору щодо визначення поняття «попередження злочинності». Поняття «профілактики», «запобігання» та «припинення» кримінального правопорушення та їх співвідношення з «попередженням» окремого кримінального правопорушення. Завдання та функції попереджувальної діяльності.

Система заходів впливу на злочинність. Класифікація попереджувальних заходів. Загально-соціальне запобігання злочинності. Спеціально-кримінологічна та індивідуальна профілактика. Заходи подвійної превенції. Правова основа здійснення профілактики злочинності. Межі профілактики злочинності. Методи і форми попереджувальної діяльності.

Державний вплив на злочинність – його аспекти. Суб'єкти загальної та спеціально-кримінологічної профілактики злочинності, їх розподіл на спеціалізовані та неспеціалізовані.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 8. Кримінологічне прогнозування та планування.

Стисла анотації до теми: Поняття кримінологічного прогнозування та його мета. Функції кримінологічного прогнозування. Методи кримінологічного прогнозування. Основні методи кримінологічного прогнозування: екстраполяція, моделювання, експертні оцінки. Значення кримінологічних прогнозів для діяльності органів поліції. Види кримінологічного прогнозу. Етапи кримінологічного прогнозування.

Кримінологічне планування. Планування попереджувальної діяльності правоохоронних органів – один із етапів протидії злочинності в державі. Принципи кримінологічного планування. Види кримінологічного планування. Основні етапи кримінологічного планування. Значення кримінологічних прогнозів для діяльності органів поліції.

Прогнозування індивідуальної кримінально протиправної поведінки. Завдання прогнозування індивідуальної кримінально протиправної поведінки. Об'єкти індивідуального кримінологічного прогнозування. Значення індивідуальних кримінологічних прогнозів для діяльності підрозділами поліції: кримінальної поліції, патрульної поліції та органів досудового розслідування.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

Модульний контроль 1

Виконання тестового та теоретичного завдання на платформі Mentor.

Змістовний модуль 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТИДІЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИННОСТІ

ТЕМА № 9. Кримінологічна характеристика та протидія фоновим для злочинності явищам.

Стисла анотації до теми: Поняття і види фонових для злочинності явищ. Кримінологічна характеристика наркоманії, токсикоманії та їх зв'язок зі злочинністю. Кримінологічна характеристика пияцтва та алкоголізму, їх зв'язок зі злочинністю. Інші види ненормативної поведінки як фонові явища злочинності (аморалізм, протекціонізм, проституція, азартні ігри, самогубство).

Особливості кримінологічної характеристики осіб, які зловживають алкоголем та наркотиками, азартними іграми, хворих на СНІД та осіб, які займаються проституцією. Причини та умови виникнення та існування фонових для злочинності явищ. Основні напрямки протидії: соціально-кримінологічне запобігання фоновим для злочинності явищам, нормативно-правові та організаційні заходи, заходи просвітницько-виховного характеру, заходи у сфері міжнародного співробітництва та науково-технічні заходи.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 10. Кримінологічна характеристика та протидія агресивно-насильницькій злочинності.

Стисла анотації до теми: Поняття агресивно-насильницької

злочинності. Типовими проявами насильства є: позбавлення життя, заподіяння тілесних ушкоджень, побої мордування, посягання на статеву свободу та недоторканість особи, хуліганства тощо. Внутрішня детермінація агресивно-насильницьких злочинів.

Структура насильницької злочинності. Кримінологічна характеристика агресивно-насильницької злочинності в Україні. Особливості детермінації агресивно-насильницької злочинності. Типологія осіб, що вчинили агресивно-насильницькі кримінальні правопорушення. Соціальний портрет кримінального правопорушника, що вчиняє насильницькі кримінальні правопорушення.

Протидія агресивно-насильницькій злочинності здійснюється на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному. Важливе місце в цій роботі відводиться засобам масової інформації.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 11. Кримінологічна характеристика та протидія загальнокримінальній корисливій злочинності.

Стисла анотації до теми: Поняття загальнокримінальної корисливої злочинності. До загальнокримінальних корисливих кримінальних правопорушень відносять кримінальні правопорушення проти власності, які вчинюються у формах прямого незаконного заволодіння чужим майном, з корисливих мотивів, в цілях безпідставного збагачення за рахунок чужого майна, а також без використання суб'єктами свого становища. Це крадіжки, грабежі, розбійні напади, шахрайства та вимагання. В залежності від способу досягнення корисливої мети, зазначені кримінальні правопорушення розподіляються на дві підгрупи: 1 – загальнокримінальні корисливі кримінальні правопорушення, що не поєднані з насильством (крадіжки, грабежі без ознак насильства та шахрайства); 2 – загальнокримінальні корисливі кримінальні правопорушення, які поєднані з насильством (насильницький грабіж, розбій, вимагання).

Детермінація корисливої злочинності на загально-соціальному та індивідуальному рівнях. Кримінологічна характеристика окремих видів кримінальних правопорушень. Їх кількісні показники. Особистість корисливого кримінального правопорушника. Особливості вольової та інтелектуально-емоційної сфери кримінальних правопорушників. Механізм поєднання корисливих мотивів з насильницьким способом їх реалізації. Протидія загальнокримінальній корисливій злочинності шляхом реалізації кримінально-превентивних заходів на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 12. Кримінологічна характеристика та протидія професійній, організованій та рецидивній злочинності.

Стисла анотації до теми: Поняття та кримінологічні ознаки професійної злочинної діяльності та професійної злочинності. Поняття організованої злочинності та її співвідношення з іншими видами кримінальної активності. До основних напрямів діяльності організованої злочинності слід віднести: 1) рекет, розбійні напади, вбивства на замовлення, торгівлю людьми, групові злісні та особливо злісні хуліганства, протиправний автобізнес; 2) фінансово-банківські шахрайства, кримінальна приватизація, порушення податкового законодавства, контрабанда, рейдерство, тіньовий лобізм; 3) торгівлю зброєю, наркотиками, організацію проституції, викрадення людей з наступним отриманням викупу тощо. Види організованої злочинності.

Поняття та види рецидиву кримінальних правопорушень. Кримінологічна характеристика особистості рецидивіста. Кримінологічна характеристика професійної, організованої та рецидивної злочинності. Кількісно-якісна оцінка їх показників. Зв'язок рецидивної злочинності з професійною та організованою злочинністю. Особливості протидії професійній, організованій та рецидивній злочинності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 13. Кримінологічна характеристика та протидія кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

Стисла анотації до теми: Поняття, ознаки і види кримінальних правопорушень у сфері економіки. Слід зазначити, що поряд із терміном «злочинність у сфері економіки» використовуються також і такі, як, «економічна злочинність», «злочинність економічної спрямованості» тощо. Всі вони є по суті синонімами. До таких кримінальних правопорушень відносяться кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, кримінальні правопорушення проти власності, кримінальні правопорушення в сфері службової діяльності. Економічна злочинність найбільш всього залишається розповсюдженою у бюджетній сфері, банківській сфері, сфері приватизації

(також це стосується сфери земельних відносин) та агропромислового комплексу.

Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері економіки, їх класифікація. Детермінація злочинності у сфері економіки. Криміногенні фактори злочинності у сфері економіки традиційно поділяються на декілька груп, а саме: економічні, соціальні, політичні, правові, організаційно-управлінські, а також недоліки у діяльності правоохоронних органів.

Кримінологічні особливості осіб, що вчинили кримінальні правопорушення у сфері економіки. Основні напрями запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері економіки. Протидія злочинності у сфері економіки, як елемент системи соціального управління, включає в себе комплекс загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів, що застосовується відповідними державними органами, установами та організаціями незалежно від форми власності та які спрямовані на своєчасне виявлення та усунення криміногенних детермінант.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 14. Кримінологічна характеристика та протидія злочинності неповнолітніх.

Стисла анотації до теми: Поняття злочинності неповнолітніх. В основі поняття «злочинність неповнолітніх» знаходяться особливості її загально-юридичної та кримінально-правової характеристики, що пов'язані з віком кримінальної відповідальності та покаранням неповнолітніх. Тенденції стану злочинності неповнолітніх в Україні за період незалежності. Структура злочинності неповнолітніх. Статистичні показники і кримінологічні особливості злочинності неповнолітніх. Кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього кримінального правопорушника: соціально-демографічна та соціально-психологічна характеристика.

Причини та умови злочинності неповнолітніх. Провідна роль у процесі генерації кримінальної поведінки неповнолітніх визнається саме за соціальними детермінантами, що мають місце, перш за все, у мікросоціальному середовищі та інформаційному просторі.

Рівень рецидиву кримінальних правопорушень неповнолітніх. Взаємодія злочинності дорослих та злочинності неповнолітніх. Особливості протидії злочинності неповнолітніх. В залежності від об'єктів, на які спрямований превентивний вплив, прийнято виділяти три рівні протидії злочинності неповнолітніх: загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 15. Кримінологічна характеристика та протидія злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Стисла анотації до теми: Поняття «незаконний обіг наркотиків» охоплює комплекс протиправних дій щодо незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Наркотики — це речовини природного (рослинного) або синтетичного походження, які специфічно (стимулююче, збудливо, гнітюче, галюційногенно) впливають на організм людини та становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Контингент учасників кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, є неоднорідним. Тому необхідно диференційовано розглядати їх особистісні характеристики, які є похідними масштабів кримінально протиправної діяльності, ступеня її стійкості, професіоналізму, мотивації, рольових функцій, участі в організованій структурі чи заняття власним дрібним наркобізнесом. Слід також з'ясувати, чи є учасники таких кримінальних правопорушень особами, що регулярно вживають наркотики.

Найважливішими компонентами профілактики наркотизму є: 1) організаційні; 2) економічні; 3) медичні; 4) культурно-виховні; 5) правові заходи.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 16. Кримінологічна характеристика необережної злочинності та протидія їй.

Стисла анотації до теми: Поняття необережної злочинності. В основі генезису необережного кримінального правопорушення завжди лежить породжена неуважністю та чи інша помилка суб'єкта, в результаті якої спричиняється шкода інтересам суспільства, особі. Зазвичай необережне

заподіяння шкоди є результатом протиріч між об'єктивними вимогами ситуації і неадекватним суб'єктивним сприйняттям особою цієї ситуації. Види кримінально протиправної необережної поведінки. Актуалізація проблеми необережних кримінальних правопорушень для кримінології пов'язана з суттєвою інтенсифікацією різних видів необережної злочинної поведінки, збільшенням її ймовірності в різних сферах професійної та побутової діяльності, збільшенням спричинюваної шкоди.

Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинених з необережності. Серед кримінологічних характеристик необережної злочинності важливе місце займає негативний вплив на неї високого рівня віктимності потерпілих. Характеристика осіб, які вчинили необережні кримінальні правопорушення. Види необережних кримінальних правопорушників.

Структура сучасної необережної злочинності в Україні. Причини та умови необережної злочинності. Загальносоціальні та специфічні фактори, що детермінують необережну злочинність. Протидія необережній злочинності. Комплекс превентивних заходів можна розділити на три великі блоки за рівнем їх реалізації: загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

ТЕМА № 17. Кримінологічна характеристика та протидія жіночій злочинності в Україні.

Стисла анотації до теми: Жіноча злочинність являє собою сукупність кримінальних правопорушень, вчинених на певній території за певний проміжок часу особами жіночої статі, які досягли віку кримінальної відповідальності.

Жіноча злочинність, як самостійний кримінально-правовий інститут володіє своїми, властивими їй однієї особливостями. Це пояснюється наявністю у жінок, ряду відмітних психологічних рис, у тому числі пов'язаних з їх фізіологією. Такі риси не можуть не мати помітного впливу на вчинки, характер реакцій на виникаючі ситуації, на умови життя. Жінка реагує на якісь зовнішні обставини так, а не інакше, з тієї причини, що вона жінка. Злочинність жінок відрізняється від злочинності чоловіків своїми масштабами, характером кримінальних правопорушень і їх наслідками, тією сферою, в якій вони мають місце, роллю, якої виконують при цьому жінки, вибором жертви кримінально протиправного посягання, впливом на їх правопорушення сімейно-побутових і супутніх їм обставин. Ці особливості пов'язані з історично обумовленим місцем жінки в системі суспільних відносин, її соціальними ролями та

функціями, її біологічної та психологічної специфікою. Зрозуміло, соціальні умови і спосіб життя, ролі жінок змінюються, в зв'язку, з чим змінюється характер і способи їх кримінально протиправної поведінки.

Жіноча злочинність – складова частина всієї злочинності і підкоряється її загальним закономірностям та змінам. Традиційне ж у кримінології відокремлення і вивчення жіночої злочинності обумовлено тим, що вона має певні особливості. Останні пов'язані як із біологічними, так і значною мірою із соціальними факторами, які, визначаючи місце жінки в суспільстві, відбиваються на формуванні її свідомості, обмежують коло її зовнішніх зв'язків і життєву активність, тип реагування на криміногенні прояви зовнішнього середовища.

Обсяг самостійної роботи: опрацювання літератури; перегляд основних та додаткових джерел; аналіз історичних документів, статей, монографій з теми; ведення детальних конспектів на основі прочитаних джерел; виокремлення ключових тез з теми; написання есе або реферату; підготовка до семінарів/дискусій; створення мультимедійних презентацій за темою.

Вид контролю: поточний контроль на практичному занятті, опитування, обговорення, написання есе на задану тему, презентації.

Модульний контроль 2

Виконання тестового та теоретичного завдання на платформі Mentor.

4. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання навчальним планом не передбачено.

5. Методи навчання

Проведення аудиторних лекцій, практичних занять, індивідуальні консультації (при необхідності), самостійна робота студентів за матеріалами, опублікованими кафедрою (методичні посібники), проведення олімпіад, словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

6. Методи контролю

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час практичних занять та якості виконання самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення практичних занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення практичних занять передбачає

перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів. Для денної та заочної форми – іспит.

7. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

7.1. Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Аудиторна робота				Самостійна робота		Відвідування занять	Загальна кількість балів
Відповіді на заняттях	Тематична доповідь	Модульна контрольна робота	Виконання практичних (тестових) завдань на практичному занятті	Реферат	Рецензія на наукову статтю		
1-4 (за 1 відповідь)	0-10	0-10 (за 1 МКР)	0-3 (за 1 завдання)	0-15	0-5	0 – 0%	0-100
0-30		0-20	0-15			1 - 1-20%	
						2 – 21-40%	
						3 – 41-60%	
						4 – 61-80%	
						5 – 81-100%	
						0-5	
0-75				0-20		0-5	

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту. Під час складання семестрового іспиту студент має можливість отримати максимум 100 балів.

7.2. Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Досягненню ними належного рівня компетентності, який за підсумками навчання визначається за такими критеріями:

Відмінно (90-100). "Відмінно" – теоретичний зміст дисципліни (курсу) засвоєний студентом повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені робочою навчальною програмою, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.

Добре (75-89). Теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені робочою навчальною програмою, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота має декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.

Задовільно (60-74). Теоретичний зміст дисципліни засвоєний частково, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених робочою навчальною програмою завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, відповідь (в усній або письмовій формі) фрагментарна, непослідовна.

Незадовільно (0-59): студент має фрагментарні знання, що базуються на попередньому досвіді, але не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» студенту можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані у загальній оцінці за семестр. Бали зокрема можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);

- участь у другому турі Всеукраїнської олімпіади відповідного напрямку (20 балів);

- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);

- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);

- проходження он-лайн курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);

- участь та отримання рейтингового місця у тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);

- розробка та створення дидактичного матеріалу за тематикою предмету навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження - дидактичний матеріал);

- проведення правоосвітнього заходу із учнями шкіл та інших навчальних

закладів за тематикою навчальної дисципліни (20 балів);

– написання реферату /презентації, доповіді (5 балів);

– участь у не менше заходах, що проводяться студентськими професійними об'єднаннями за спеціальністю (5-15 балів);

– інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит / Диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

8. Політика навчального курсу

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності студентами під час вивчення навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених «Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu-dobrochesnist.pdf>). Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 %

оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %.

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки.

9. Методичне забезпечення

На сайті ХАІ розміщено навчальний курс «Протидія злочинності», який включає: лекції, практичні завдання, ситуаційні завдання, презентації, рекомендовану література та законодавство. Адреса навчального курсу на платформі Mentor: <https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=10075>

10. Рекомендована література

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. 308 с.
2. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 1: А-Л / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін. ; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : "Факт", 2021. 853 с.
3. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 2: М-Я / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін. ; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : Факт, 2021.
4. Кримінологічний довідник: довідкове видання/за наук. ред. д-ра юрид. Наук, професора, академіка НАПрН України Бандурки О. М.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Джужі О. М. і д-ра юрид. наук, професора Литвинова О. М. Харків: Золота миля, 2013. 412 с
5. Кримінологія: підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. – К.: Національна академія управління, 2010. – 496 с.
6. Кримінологія : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : Нац.акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
7. Кримінологія. (Загальна частина): підручник/за заг. ред. О. М. Бандурки. кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін. Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. 280 с.
8. Кримінологія. Академічний курс / Кол. авторів ; за заг. ред. О. М. Литвинова. К. 2018. 588 с.
9. Кримінологія: питання та відповіді/за заг. ред. О. М. Литвинова. Кол. авторів: Авдєєв О. О., Васильєв А. А. та ін. Х.: Золота миля, 2015. 324 с.
10. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головіна. Х.: Право, 2014. 440 с.

11. Українська кримінологічна енциклопедія/за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джу́жа, О. М. Литвинов. Харків. Київ: Харк. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. внутр. справ, Кримін. асоц. України; Золота миля, 2017. 804 с.

12. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків, 2018. 416 с.

11. Інформаційні ресурси

1. Правовий портал «Ліга: Закон» - законодавство України. URL: <http://search.ligazakon.ua>

2. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua>

3. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua>

4. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/

5. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/index.html>

6. Національна академія правових наук України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>

7. Конституційний Суд України. URL: <https://ccu.gov.ua/>

8. Газета «Урядовий кур'єр». URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/>

10. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/contacts/ministry-internal-affairs>.

11. Міністерства Юстиції України. URL: www.gdo.kiev.ua

12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

13. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

14. Бібліотечно-бібліографічні ресурси Верховної Ради України. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/wellcome.html>

15. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>

16. Науково-технічна бібліотека Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут». URL: <https://library.khai.edu/>